

Koszóły- wieś spotkań z historią

Koszóły to spokojna i malownicza wieś położoną wśród rozległych kompleksów leśnych. Przez miejscowość przepływa rzeka Lutnia. Ta staropolska wieś posiada bardzo bogatą historię. Najstarsza wzmianka o tej miejscowości pochodzi z 29 czerwca 1549 r. Początkowa nazwa wsi, to Kniażaja, a od I poł. XVII w. zaczyna funkcjonować jako Koszóły (nazwę tę należy wiązać z nazwiskiem jednego z pierwszych osadników – Sienką Koszołowiczem).

Oprócz ciekawej historii, Koszóły mogą poszczycić się wyjątkowo bogatymi i chlubnymi tradycjami wojskowymi. Warto pamiętać, że od nazwiska jednego z tatarskich właścicieli Koszoł (płk. Aleksandra Ułana), wzięła swoją nazwę formacja lekkiej jazdy (ułani). Od II poł. XVIII w. ułani byli chlubą wojsk Rzeczypospolitej W przeszłości wieś gościła kilku znamienitych gości, jak choćby gen. Kazimierza Pułaskiego (1745-1779), dowódcę i marszałka konfederacji barskiej. W następnych latach właścicielami wsi byli kolejni dowódcy 4 Pułku – generał Czymbaj Murza Rudnicki (ok. 1670-1738) i generał **Józef Bielak** (1729-1794). Mieszkający od 1763 r. w Koszołach Bielak był jednym z najwybitniejszych dowódców Rzeczypospolitej w II połowie XVIII w. W majątku gen. J. Bielaka w 1769 r. dwukrotnie przebywał generał Kazimierz Pułaski (1745-1779), marszałek i dowódca Konfederacji Barskiej, bohater dwóch narodów (Rzeczypospolitej i Stanów Zjednoczonych).

Urodzony w Koszołach chorąży **Osman Bielak**, syn gen. Józefa Bielaka był uczestnikiem powstania listopadowego 1830-1831. Pełnił funkcję podoficera korpusu inżynierii batalionu saperów. Po upadku powstania zmuszony był emigrować do Francji. Tam został członkiem Towarzystwa Demokratycznego Polskiego w Paryżu. Prawdopodobnie brał też udział w powstaniu węgierskim (1848-1849).

Większość właścicieli Koszoł (Ułanowie, Rudniccy, Bielakowie, Serwińscy, Grabowscy), to obywatele wielce zasłużeni dla Rzeczypospolitej. Sprawowali funkcje radnych, radców, ziemian, dowódców wojskowych. Dobrze zapisali się w historii i nie sposób byłoby o nich zapomnieć. W XIX wieku wieś należała do Bielaków, Serwińskich i Grabowskich, którzy wzniesli nowe założenia dworsko-ogrodowe,

częściowo istniejące do dziś. Od I poł. XVII w. do 1915 r. istniała w Koszołach drewniana cerkiew unicka. W formie szczątkowej przetrwał cmentarz z początku XIX w. Ponadto, we wsi zachowało się kilka drewnianych domów z przełomu XIX i XX w. W przeszłości Koszóły słynęły z hodowli owiec. Koszóły są miejscem narodzin wielu znaczących postaci, w tym księży, naukowców, prawników, artystów i twórców ludowych. Z miejscowością tą związanych było kilkanaście wybitnych osób, zasłużonych dla nauki, kultury, wojskowości i Kościoła. Warto wspomnieć choćby o **prof. Wacławie Nazarewiczu** (ur. 1931 r.), fizyku jądrowym, emerytowanym wykładowcy Uniwersytetu Warszawskiego czy **dr. Józefie Czubli** (1923-1992), fizyku i pedagogu, wykładowcy na UMCS w Lublinie oraz w Wyższej Szkole Rolniczo-Pedagogicznej w Siedlcach.

W Koszołach urodziło się kilku duchownych, m.in. **Marian Onufry Bucniewicz** (1870-1920), zakonnik-albertyn. Po święceniach kapłańskich we Lwowie w 1898 r. przybył do Włodawy, a następnie do Białej Podlaskiej. Brał udział w Jezuickiej Misji Podlasia. Zmarł w Przemyślu. W Koszołach urodził się **o. Józef Cydejko**, franciszkanin. Święcenia przyjął w 1991 r., a od 1992 r. przebywał na misjach w Bogocie (Kolumbia). Pod koniec lat 90-tych był wikarym w Szklar-

skiej Porębie. Potem pełnił posługę wikariusza w Lubomierzu (woj. małopolskie). Poza tym był także katechetą w Szkole Podstawowej Nr 2. Od czerwca 2010 r. pełnił posługę w parafii pw. św. Karola Boromeusza we Wrocławiu, a od lipca 2012 r. w parafii i sanktuarium św. Antoniego w Jaśle. Obecnie przebywa w klasztorze franciszkanów przy parafii św. Jana Chrzyciela w Legnicy. Z Koszoł pochodzi także **ks. kanonik Jan Pilipiuk** (ur. 1940 r.), który w 1964 r. ukończył Wyższe Seminarium Duchowne w Siedlcach. Od 1987 r. pełni posługę kapelana w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym w Białej Podlaskiej. 25 czerwca otrzymał tytuł „Zasłużony dla Miasta Biała Podlaska. Obecnie jest duszpasterzem w parafii św. Anny w Białej Podlaskiej.

W Koszołach urodził się **Iwan W. Besaraba** (1850-1921), na przełomie XIX/XX wieku wybitny językoznawca i etnograf, absolwent Akademii Nauk w Sankt Petersburgu, autor dwóch książek z zakresu lingwistyki i etnografii siedleckiej i chersońskiej guberni. Z Koszoł pochodzi też dwóch prawników, a mianowicie **dr hab. Kazimierz Bandarzewski**, adiunkt w Katedrze Prawa Samorządu Terytorialnego Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz sędzia Sądu Administracyjnego w Krakowie. Poza tym jest członkiem rady naukowej miesięcznika „Przegląd Prawa Publicznego”, a także autorem kilku książek oraz wielu publikacji naukowych z zakresu prawa samorządu terytorialnego, administracyjnego i samorządowego. Prowadził również wykłady w Finlandii i Niem-

czech. Drugim z prawników był **Ryszard Bessaraba** (1953-2021), radca prawny, specjalista w zakresie czasu pracy. Przez wiele lat prowadził w Warszawie firmę prawniczą „Kancelaria DTS oraz Bessard Consulting”.

Z Koszoł pochodzi także **Małgorzata Szulc** (z domu Wołosowicz), artystka zajmująca się rękodziełem. Prowadzi w Kościerzynie pracownię artystyczną „Aniołowo”. Ponadto, w Koszołach mieszka i tworzy **Jerzy Besaraba**, malarz i rzeźbiarz. Wymieniając znanych mieszkańców Koszoł, nie można pominąć **Feliksa Czubli** (1913-1996), poety i działacza społeczno-kulturalnego, który przez całe swoje życie tutaj mieszkał i tworzył. Warto również nadmienić, że w Koszołach zmarł **Wincenty Jakub Lutosławski** (1793-1855), pradziadek Witolda Lutosławskiego, światowej sławy pianisty i kompozytora.

Koszoły posiadają własne czasopismo, „Kniaża”, które wydawane jest przez Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Tłoka”. Powstało ono w 2014 r. W tym samym roku powstała grupa śpiewacza „Luteńka”. W 2018 r. w budynku dawnej szkoły podstawowej otwarto Szkołę Relacji i Edukacji Regionalnej. W Koszołach funkcjonuje świetlica, Ochotnicza Straż Pożarna oraz sklep. Obecnie wieś liczy niespełna 250 mieszkańców. Powierzchnia sołectwa wynosi 1663 ha. Sołtysiem wsi jest Jan Cydejko, zaś radnym Bogdan Najdyhor.

Ślawomir Hordejuk

ZNANI-NIEZNANI-ZAPOMNIANI

Generał Józef Bielak (1729-1794)

Pamięci wybitnego dowódcy tatarskiego

„Zacny obywatel, którego znała cała Litwa”. Tak pisano o gen. Józefie Bielaku. Był drugim Tatarem w stopniu generała. Przez 30 lat dowodził słynnym IV Pułkiem Przedniej Straży Wojsk Wielkiego Księstwa Litewskiego. Od 1763 roku był właścicielem wsi Koszoły. Dziś jego postać i zasługi są niemal zupełnie zapomniane. Z perspektywy ponad dwóch wieków jego od śmierci, warto przypomnieć kolejne życie jednego z najwybitniejszych dowódców Rzeczypospolitej II poł. XVIII wieku.

Będąc na mizarze w Studziance można natknąć się na niewielki nagrobek, z którego można odczytać tylko datę 1794. Reszta napisów jest w języku arabskim. Kilka-naście lat temu arabiście prof. Markowi Dziekanowi udało się odczytać te inskrypcje. Potwierdził, że niewątpli-

Mizar i meczet (odbudowany w 2001 r.) w Łowczycach
Fot. radzima.pl

wie jest to grób gen. Józefa Bielaka, dowódcy IV Pułku Przedniej Straży Wojsk Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Herb gen. Józefa Bielaka
Źródło: Stanisław Dumin

Józef Bielak urodził się w 1729 r. w Łowczynach k. Nowogródka (w większości opracowań podawana jest błędna data jego urodzin – 1741 r.). Obecnie jest to wieś na Białorusi, gdzie zachował się zabytkowy mizar, a na pocz. XXI w. odbudowano meczet, który nadal funkcjonuje. Przyszły generał pochodził ze szlacheckiego rodu pieczętującego się herbem własnym (Bielak). Był synem porucznika Osmana Bielaka i Reginy z Rudnickich. Mając zaledwie kilkanaście lat, podobnie jak ojciec i jego przodkowie, postanowił poświęcić się profesji wojskowej. Jak każdego wówczas młodego Tatara, przyciągała go lekka jazda, nazywana ułańską. Swoją służbę (jako chorąży) rozpoczął w IV Pułku gen. Czymbaja Murzy Rudnickiego. W 1760 r. otrzymał awans na rotmistrza. W latach 1761-1762 jego pułk walczył podczas tzw. wojny siedmioletniej na

Śląsku, w Czechach i Saksonii. Bielak otrzymał wówczas od cesarzowej austriackiej Marii Teresy order za waleczność.

W 1763 r. zostaje awansowany na stopień pułkownika. W dowód zasług wojennych 23 marca tego samego roku, król August III nadaje mu dożywotnio 42 włóki ziemi w Koszołach. 17 kwietnia 1764 r. zostaje komendantem IV Pułku Przedniej Straży Wojsk Wlk. Ks. Litewskiego. Od momentu przybycia na Południowe Podlasie, Józef Bielak był najbogatszym z bialskich Tatarów. W kolejnych latach wszedł również w posiadanie Kościeniewicz i Wólki Kościeniewickiej (w 1783 r.), a także wsi Połoski i Trojanów oraz ziemi w Studziance i Ortelu (Królewskim).

W 1764 r. pułk J. Bielaka brał udział w walkach domowych w okresie bezkrólewia, wyróżniając się w bitwach pod Krosnem i Brzozową. Już 1766 r. został przedstawiony przez króla Stanisława Augusta Poniatowskiego do awansu na generała-majora (tytularnego) lecz otrzymał go dopiero w marcu 1772 r. W czerwcu 1769 r. w Brześciu nad Bugiem przyłączył się do związku szlachty w ramach Konfederacji Barskiej. W latach 1782-1787 pułk Bielaka stacjonował w Kamieńcu Litewskim k. Brześcia. Gen. Józef Bielak wyróżnił się również w wojnie polsko-rosyjskiej 1792 r. Brał udział w bitwach m.in. pod Mirem, Zelwą, Stołpcami (czerwiec-lipiec 1792). Zarówno Bielak, jak i płk Jakub Azulewicz (1731-1794) ze Studzianki, jako jedni z pierwszych zgłosili przystąpienie do Powstania Kościuszkowskiego.

Ułan chorągwi tatarskiej w służbie saskiej 1756-1763. Ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie.

Ułan i pocztowy 4 Pułku Przedniej Straży Wojsk Wielkiego Księstwa Litewskiego Rys. Władysław Gembarzewski.

Ułan i pocztowy pułku gen. Józefa Bielaka Rys. Władysław Gembarzewski

Gen. Józef Bielak zmarł w trakcie powstania (między 11, a 24 czerwca 1794 r.). Jako Tatar i muzułmanin, pochowany został na mizarze w Studziance.

Za niezwykle męstwo i odwagę J. Bielak jako jeden z pierwszych, odznaczony został Krzyżem Virtuti Militari (1792). Materiały źródłowe podają, że z dwóch małżeństw gen. J. Bielaka przyszło na świat 13 dzieci. Pierwszą jego żoną była Urszula z Łosiów z którą miał syna Abrahama (w 1793 r. porucznika). Po jej śmierci ok. 1763 r., ożenił się z Kunegundą z Tuhan Baranowskich, z którą miał 12 dzieci (9 synów i 3 córki): Samuela (w 1794 r. podpułkownik, zmarł 1823 r.), Mustafę (ur. ok. 1764 r., w 1794 r. rotmistrz, zm. 1834 r.), Machmeta (w 1792 r. porucznik), Albrycht (w 1795 r. porucznik), Osmana (w 1795 r. chorąży), Solimana (porucznik), Bekiera, Eliasza, Elżbietę, Ewę i Felicjanę. Kilku synów generała służyło w pułku ojca, m. in. Abraham, Machmet, Mustafa i Samuel. Warto nadmienić, że prawnukiem gen. J. Bielaka był Stefan Bielak (1868-1907), prawnik i działacz polskiego ruchu niepodległościowego na przełomie XIX i XX wieku. Na przełomie XIX/XX w. był bliskim współpracownikiem Józefa Piłsudskiego we wczesnej jego niepodległościowej.

Grób gen. Józefa Bielaka na mizarze w Studziance
Fot. Sławomir Hordejuk

Pieczęć pułku gen. J. Bielaka
Fot. Artur Konopacki.

Gen. Józef Bielak był doskonałym i operatywnym dowódcą, doskonale orientującym się w sytuacji w czasie walk. Potrafił bardzo szybko ocenić sytuację bojową oraz błyskawicznie podejmował decyzje. Jak pisał o nim w 1932 r. Stanisław Kryczyński: „Okazał się Bielak jednym z najwytrwalszych i najdzielniejszych dowódców (...). Był prostodusznym żołnierzem, o wybitnej odwadze osobistej. Jako dowódca wykazał duże doświadczenie wojskowe. (...) Zadziwiał przytomnością umysłu i energią w chwili niebezpieczeństwa. Z setką swoich Tatarów potrafił w puch rozbić trzykroć liczniejszego nieprzyjaciela”.

Sławomir Hordejuk

Bibliografia:

- Kryczyński S., „Generał Józef Bielak (1741-1794)”, Wilno 1932.
- Puchalska J., „Kresowi Sarmaci”, Warszawa 2015, s. 67-84.
- Tyszkiewicz J., „Z historii Tatarów polskich 1794-1944”, Pułtusk 2002, s. 33-47.
- Machynia M., Rakutis V., Srzednicki Cz., „Oficerowie Wojska Wielkiego Księstwa Litewskiego 1777-1794. Spisy: sztab, kawaleria, artyleria, wojska inżynierskie i piechota”, Kraków 1999, s. 213, 221.

REDAKCJA

Opracowanie i redakcja: Sławomir Hordejuk

Wydawca: Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Tłoka”
21-532 Łomazy, Koszoły 40

www.tloka.pl

Kontakt: kom. 663 267 487; e-mail: slawomirh@o2.pl

Nakład: 100 egz.